

“ВЕДА СЛОВЕНА” И МИХАИЛ АРНАУДОВ – ПЪТЯТ НА ЕДНА ОНИМНА АБЕРАЦИЯ

Константин Рангочев

Асоциация за антропология, етнология и фолклористика ”Онгъл”

1.0 През 1968 година “приключва” един вековен спор – в конституентната за българската фолклористика, етнография, етнология поредица “Сборник за народни умотворения и народопис”, том 52 (СБНУН 1968) излиза трудът на Михаил Арнаудов “Веркович и “Веда Словена” (писан е през 1954 г.). За самият Арнаудов, а и за българската хуманитаристика до този момент, това изследване слага точка на спора: “ЗА или ПРОТИВ “Веда Словена”. Самият автор е краен в изводите си и напълно отхвърля достоверността на “Веда Словена” – смята, че е фалшификат, а критиката му срещу Иван Гологанов е направо обидна и унищожителна – “бездарен съчинител” (СБНУ 1968:23), “измамник” (СБНУ 1968:25), “крайно ограничен и посредствен фалшификатор” (СБНУ 1968:27) и пр., и пр.

2.0 Историята на т. нар. във втората половина на XIX век “Родопско откритие” и споровете около него са добре известни и представени в научната литература. Засега тя завършва с излезлите през 1997 г. два тома, в които са отпечатани отново двете части (“Книга 1” и “Книга друга”) на “Веда Словена” (Веда Словена 1997) с великолепен справочен апарат, както и анализ на езика на сборника от Лучия Антонова, трудовете на Иван Богданов, Иван Шишманов, Михаил Арнаудов, Милена Беновска, Пламен Бочков, част от кореспонденцията между Веркович и Гологанов, фолклорни текстове, речници на чуждите и диалектните думи. През 2001 г. се появи страница в Световната мрежа Интернет, създаден от Лабораторията по паралелна обработка на информацията към БАН, в който са публикувани речници – конкорданси, честотни речници и др. лингвистични изследвания на “Веда Словена” (<http://www.bultreebank.org/veda>¹).

3.0 В изминалите вече почти 130 години основният, дори може да се каже единственият за съжаление, проблемен въпрос е бил: “Веда Словена е “Родопско откритие” или обикновен фалшификат/мистификация на Иван Гологанов? Знаменателен е фактът, че представителите на академичната наука – още от Йосиф Иречек и Луи Леже насам, застъпват категоричното становище, че “Веда Словена” е мистификация и то литературна! С целия си академичен авторитет и Иван Шишманов, и Михаил Арнаудов обявяват “Веда Словена” за пълен фалшификат, създаден от Иван Гологанов. А пък босненският старинар Стефан Веркович бил измамен най-грубо и безсъвестно от Гологанов за пари.

3.1 Всъщност, целият спор започва от поставянето на два въпроса: 1. Тези песни са “Български народни песни от предисторично и предхристиянско доба.”? и 2. Голяма част от тези песни са посветени на митологичния тракийски певец Орфей? И естествено, отговорът на тези въпроси е даден още през 1874 г. от Йосиф Иречек (Шишманов 1997:28)²: “Възможно ли е да са се запазили между славянския народ в Родопите, колкото и да е далечен от света, явни спомени за първото преселение? Възможно ли е певците, макар и в родопските усои, да знаят имената на Вишну бога и Огне бога? Възможно ли е негде – освен

¹ Сайтът е създаден от колектив с ръководител н. с. Кирил Симов, Лаборатория по паралелна обработка на информацията – БАН, 2001 г.

² “Но в същата година, в която се появи ентузиастичната рецензия в *Revue bibliographique et litteraire*, чешкия учен Йосиф Иречек, баща на нашия историк, прочете в заседанието на Ческата Академия на науките от 17 дек. 1875 г. един съкрушителен реферат върху *Някои проблематични издания на югославянски народни песни.*” (Шишманов 1997: 28)

в главата на спекулативния филолог, от Коледа да се създаде един *бог* Коледа? А това всичко намираме в сбирката на Верковича.” (Шишманов 1997:28)

3.2 Ясно е, че текстовете на “Веда Словена” поставят проблем. Но дали решението му е там, където толкова години са го търсили – т. е. отговор на абстрактния въпрос: “Възможно ли е да има песни от онова време?” Ако се разгледат напълно непредубедено текстовете на “Веда Словена”, то може да се види, че всъщност мистификация има и тя е единствено в заглавията на песните. Епиномът³ *Орфей* не присъства в нито един от текстовете на двете части на “Веда Словена”⁴. Той присъства само и единствено в заглавията на песните и то на тези от първата част (“Книга 1”). В текстовете на песните присъстват следните епиноми: **Орфен, Уфрен, Уфрен юнак, Форлен юнак, Фърклен юнак**. И няма никакъв *Орфей*.

3.3 Може с успех да се предположи, че заглавията на песните са поставени от издателя им Стефан Веркович. Примери:

Песен No.11 “Рождение Орфеево”

490 Та си роди малку дете бележиту,
Свирка доржи аф десна си рока!
И дете бележиту и свирка бележита!
...
Та му са турили седемдесе крале лепу име,
Лепу име *Уфрен юнак*,
чи ша ми е свирелжие на земята.

Песен No.12 “Пак за рождението на Орфея, но различно”

чи ми са породило дете бележиту;
фаф роки си доржи свирка каменига,
20 та ми свири како Юда гласувита;
...
Шо си беше дете бележиту *Форлен юнак*,
375 не хтее свирка да засвири,

Песен No.13 “Пак за рождението на Орфея, но различно”

Име ша си му е *Фърклен юнак*,
ша си фърка ут земета на небету,
74 сус свирка Вишню Бога да си фали.

Песен No.14 “Пак за рождението на Орфея, но различно”

Юда Сурвалие ма е измамила,
чи ша роде дете бележиту нишанлие:
лику ша си му е као ясну сонце,
65 ша си има криле пуд мишници,
аф десна си рока ша доржи свирка бележита,
...

³ За термините *епиноми* и *епиними* вж. Бадаланова 1984: 13 и сл.; Рангочев 1994: 33 и сл.

⁴ За антропонимите и топонимите в двата тома на “Веда Словена” вж. Рангочев 1995: 115-125.

300 дур му име не кажеш,
не ша дойде аф тои сарае;
да гу рукнеш, дума да му продумаш:
“Хайде, мнуче, *Уфрен юнак*, аф мои сарае,
таму да си свириш свирка гласовита.”

Песен No.15 “Орфеева женитба со керка на Арапска крале”

Бре, *Орфене*, млади свиралжия!
Сички юнаци сърце имат,
Кой на пушка, кой на сабя;
С пушка дребна лова да ловет,
5 со сабя на юдинско поле да се бият,
един другум нам да си дадат.

3.3 Очевидно е, че в случая се открива процес на ясна *онимна аберация* – т. е. наличие на привидна еднаквост на имената: **Орфен/Урфен – Орфей** (т. е. желаното се превръща в действително) и което е най-вероятно продукт на Веркович⁵: “Почти във всяко писмо го молех и го заклевах да не забравя да разпитва наред с Александър и другите македонски царе и за песни за ОРФЕЙ (подч. мое – К. Р.). ... На следващата година през август стана ясно, че и по отношение на ОРФЕЙ (подч. мое – К. Р.) предположението ми не е било неоснователно.”⁶ (Веда Словена 1997: 16) Освен това, структурата на предговора на “Книга 1” (писан естествено от Ст. Веркович) е много показателна – въпреки, че т. нар. от Веркович “Орфееви песни” заемат втората половина на Книга 1 на “Веда Словена”, откриването на този корпус текстове той представя така: “Историята на тяхното откриване ще започна от ОРФЕЙ (подч. мое – К. Р.)” (Веда Словена 1997: 17)

3.4 И едва след това заработва синдромът сред академичната общност: “А, не, такова нещо не може да има ...” Така съвсем естествено се достига до труда на Арнаудов СРЕЩУ “Веда Словена”. Веркович очевидно още повече налива масло в огъня на критиците си с избраното заглавие “Веда Словена” (без значение дали е под прякото влияние на Г. С. Раковски или не) – така той прави директна и необоснована алюзия с древноиндийските “Веди”⁷: “Митологията на тези паметници има такова странно родство с онзи Химн на “Ригведа”, че ми се струва, че те не само са сестри близначки, изникнали на един и същ отвор и извор, а и нещо повече, тази нашата, като че ли по своята простота и старинност, е майка на другата; които след първото си разделяне по-нататък са се развивали самостоятелно, като са отишли едната в една, а другата в друга посока.” (Веда Словена 1997: 19)

4.0 Всичко това показва, че онимната аберация **Орфен/Урфен – Орфей** предизвиква тоталното изместване на основния и важен въпрос: *Какво е “Веда Словена”* към безплодния спор ЗА или ПРОТИВ “Веда Словена”, в който вече са релевантни съждения от типа: “А, не, такова нещо не може да има ...”.

4.1 Същевременно за тази онимна аберация е особено показателен фактът, че в северната половина на Неврокопската котловина антропонимът **Орфан**⁸ е жив и актуален до най-ново

⁵ За аналогичното първа посочва М. Беновска (Беновска 1997: 453)

⁶ Вж. предговора на Ст. Веркович към книга 1 на “Веда Словена” (Веда Словена 1997: 16).

⁷ Важно е да се отбележи, че в периода след 1990 г. в Руската федерация се появяват няколко “Ведически славянски сборника”. А това говори вече за една близо двестагодишна традиция. Вж. (Русские Веды 1992), (Книга Велеса 2000).

⁸ Вж. (Беновска 1997: 473) където авторката свързва *Юрфан Георги* с *Орфен/Урфен* от “Веда Словена”.

време: рожденното име на архимандрит Методий (1909-1993), роден в с. Ковачевица, Неврокопско е Орфан Стоилков Жерев (Бакалов, Добрев 1994:174). В с. Горно Дряново, Неврокопско живее Орфан А., роден през 1967 г.⁹ Важно да се подчертае, че Орфан А. от с. Горно Дряново е българин мохамеданин, изповядващ исляма.

4.2 Всичко това показва, че антропонимът **Орфан** е общ за представителите на двете основни конфесии в Неврокопската котловина – православно християнство и исляма. Известно е, че при приемането на исляма (насилствено или доброволно) българите мохамедани променят тотално своята антропонимна система. Съхраняват се само онези антропоними, които не са схващани от ислямските духовници като православно християнски и освен това са били с висока престижност сред съответния социум. А разглежданият антропоним **Орфан** явно е именно такъв – с висока престижност и несхващан като православен¹⁰. Очевидно е, че този антропоним е бил в обръщение от преди времето на помохамеданчването на селата от северните части на Неврокопско. Още повече, че двете села – Ковачевица и Горно Дряново (от където са посочените примери) са във водосборния басейн на една и съща река – Канина.

5.0 В заключение може да отбележи, че тази *онимна аберация* – **Орфен/Орфей** довежда до спор, който за съжаление изхвърля текстовете на “Веда Словена” от изследователското поле на науката и ги митологизира („мистифицира“?). И така много важни въпроси остават изобщо неизучени. За всичко това е особено показателна една бележка под линия на акад. Й. Иванов, публикувана в разширеното и допълнено издание на “Български старини от Македония”. Тя е писана по повод славянските имена на месеците, открити от него в синаксарите на три четвроевангелия и специално за имената на месеците септември – *Руен* и август – *Зарев*:

Въ отхвърлените от критиката Верковичови сбирки, въ които обаче още не е посочено кое е вярно, кое е прибавено, срещаме песни, гдето Руйо е божество на гроздето, което се бере през септемврий – Руенъ:

„Боже ле, Рую Боже,
Измет ти, Боже, праве
Сага малу три години,
Да ти бера белу грозде,
Да ти точе руйно вину
Да ти служба служи ... (Веда Словенах II: 325)

Въ друга песенъ:

Дуръ да ми дойде Заревъ-денъ,
Заревъ-денъ, Заревъ месецъ (Панъ тамъ: 454)

Този Заревъ месец се пояснява (стр. 577): „есенски месецъ кога-то зафашала зима-та”, а въ горния нашъ списакъ той е м. августъ. (Иванов 1970: 238)

⁹ Инф. Веселин Александров Хаджиангелов, р. 1967 г. в гр. Гоце Делчев, археолог в ИМ – Самоков. С Орфан А. са били съученици от IV до VIII кл.

¹⁰ Любопитна е странната липса на антропонима **Орфан** в речниците на Илчев (1967) и Заимов (1990).

Използвана литература

- Бадаланова 1984:** Бадаланова, Фл. Циклизация героического эпоса у восточных и южных славян в историческом становлении, Канд. дис. М., МГУ “М. Ломоносов”.
- Бакалов, Добрев 1994:** Бакалов Й., Т. Добрев. Исторически и архитектурен резерват Ковачевица. Из миналото и наследството, София.
- Беновска 1997:** Беновска, М. Хроника на спора за “Веда Словена – В: Веда Словена, т. 2, София.
- Веда Словена 1997:** Веда Словена, т. 1 и т. 2, съст. Борис Христов, София.
- Веркович 1997:** Веркович, Ст. Предговор – В: Веда Словена, т.1, съст. Борис Христов, София.
- Займов 1990:** Займов, Й. Български именник, София.
- Иванов 1970:** Иванов, Й. Български старини из Македония, София.
- Илчев 1967:** Илчев, Ст. Речник на личните и фамилни имена у българите, София.
- Книга Велеса 2000: Книга Велеса, Санкт-Петербург.
- Рангочев 1993:** Рангочев, К. Структурни особености на епическия текст (по материал от българския юнашки епос), Канд. дис., С., СУ “Св. Кл. Охридски”.
- Рангочев 1953:** Рангочев, К. „Юнашки епос и “Веда Словена”. Връзки в антропонимията и топонимията”, сп. АНАЛИ, кн. 1 – 2.
- Русские Веды 1992:** Русские Веды. Песни птицы Гамаюн. Велесова книга, Москва.
- СБНУН 1968:** бНУ, т. 52, Арnaudов М., Веркович и “Веда Словена”. Принос към историята на българския фолклор и на Българското Възраждане в Македония (с неизвестни писма, доклади и други документи от 1855 до 1893 г.), София.
- Шишманов 1997:** Шишманов Ив. „Френската наука и “Веда Словена” с особен оглед към критиката на Луи Леже” – В: Веда Словена 1997, т. 2, съст. Борис Христов, София.

Ресурси от интернет

<http://www.bultreebank.org/veda> (11.11.2014 г.)

“VEDA SLOVENA” AND MIXAIL ARNAUDOV – THE DEVELOPMENT OF ONE ONOMATIC ABERRATION

Dr. Konstantin Rangochev

Ongal Association for Anthropology, Ethnology and Folklore Studies

Abstract

The article suggests a new viewpoint towards the long-lasting discussion about “Veda Slovena” and its authenticity. The emphasis is placed on the so-called process of “onomatic aberration”, that is the substitution of one name for another: the title of the song is “Orpheus's Birth” while in the text itself the main character is called *Ufren Hero*. The author focuses on his hypothesis that the process of “onomatic aberration” puts the initial point in the authenticity discussion of “Veda Slovena”.